

Fimea kehittää, arvioi ja informoi

JULKAISUSARJA 2/2014

LÄÄKETIEDON TARPEET JA LÄHTEET

Väestökysely lääkkeiden käyttäjille

fimea

LÄÄKETIEDON TARPEET JA LÄHTEET – VÄESTÖKYSELY LÄÄKKEIDEN KÄYTTÄJILLE

Fimea kehittää, arvioi ja informoi -julkaisusarja 2/2014

© Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea
2014

Julkaisija

Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea
Postiosoite: PL 55, 00034 FIMEA
Puh. vaihde: 029 522 3341
www.fimea.fi

Jakelutiedot

www.fimea.fi/laaketieto/julkaisut

ISBN 978-952-5624-42-7

ISSN-L 1799-7135

ISSN 1799-7135 (painettu)

ISSN 1799-7143 (verkkójulkaisu)

KÄSIKIRJOITTAJAT

Katri Hämeen-Anttila

Kehittämispäällikkö

Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea

Lääkeinformaatiota lääkkeiden käyttäjille -työryhmä

ks. liite 1

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ	4	4.3	Lääkkeisiin liittyvän tiedon hankkiminen	14
RESUMÉ	5	4.4	Kokemukset lääketiedon lähteistä	15
ABSTRACT	6	5	POHDINTA	19
1 JOHDANTO	7	5.1	Tulosten pohdintaa	19
2 TAVOITTEET	8	5.2	Menetelmän arviointia	20
3 AINEISTO JA MENETELMÄT	9	5.3	Päätelmät	20
4 TULOKSET	10	LÄHTEET		21
4.1 Kyselyyn vastanneet	10	LIITTEET		22
4.2 Lääkkeisiin liittyvän tiedon tarve	11			

Hämeen-Anttila K, Lääkeinformaatiota lääkkeiden käyttäjille -työryhmä. Lääketiedon tarpeet ja lähteet – väestökysely lääkkeiden käyttäjille. Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea. Fimea kehittää, arvioi ja moi -julkaisusarja 2/2014. 24 s. ISBN 978-952-5624-42-7.

Lääkepolitiikka 2020 -asiakirjan tavoitteiden mukaan sekä terveydenhuollon ammattilaisten että väestön ja lääkkeiden käyttäjien luotettavan ja näyttöön perustuvan lääketiedon saanti on varmistettava. Tavoitetta tukemaan perustettiin lääkeinformaatioverkosto, jonka yksi työryhmä keskittyy erityisesti lääkkeiden käyttäjien lääkeinformaation kehittämiseen. Työryhmän toiminnan tueksi oli tarpeen selvittää erilaisten potilas- ja erityisryhmien lääketiedon tarpeita ja sitä kautta tunnistaa lääkeinformaation kehittämistarpeita ja ryhmiä, jotka erityisesti tarvitsisivat lääkkeisiin liittyvää tietoa.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää 1) miten riittäväksi olemassa oleva lääketieto koetaan, 2) minkälaisissa tilanteissa ja mitä lääketietoa tarvitaan, 3) mistä lääkkeiden käyttäjät etsivät lääkkeisiin liittyvää tietoa sekä 4) onko eri lähteistä löytyvässä lääketiedossa ristiriitaisuuksia.

Tutkimus toteutettiin internetkyselyinä 20.1.–28.2.2014 välisenä aikana. Potilas- ja muut järjestöt sekä apteekit välittivät tietoa kyselystä verkkosivuillaan ja sähköpostilistoillaan. Vastauksia saatiin yhteensä 2 489. Suuresta vastausmäärästä huolimatta tulokset ovat kuvailevia ja suuntaa antavia, eikä niitä voida suoraan yleistää koskemaan Suomen väestöä. Ikäkauman perusteella kyselyyn ovat kuitenkin vastanneet ne ikäryhmät, joilla on tyypillisesti pitkäaikaissairauksia ja jotka sen vuoksi käyttävät lääkkeitä ja myös tarvitsevat lääketietoa.

Vastaajista 55 % oli sitä mieltä, että lääkkeistä on saatavilla riittävästi tietoa. Vastaajista 76 % kertoi tarvitsevänsä tietoa lääkkeistä erityisesti silloin, kun lääkäri määrää uuden lääkkeen. Kysymyksiä herää myös lääkkeen käytön aikana, esimerkiksi silloin, kun epäilee lääkkeen aiheuttavan haittavaikutuksia (57 %), kun aloittaa uuden lääkkeen käytön kotona (51 %) tai kun lukee pakkausselostetta (46 %). Eniten lisää tietoa toivottiin lääkkeiden turvallisuudesta, esimerkiksi yhteisvaikutuksista muiden lääkkeiden kanssa (78 %) ja haittavaikutuksista (63 %). Tietoa toivottiin myös lääkkeen vaikutustavasta (56 %), siitä, kuinka kauan lääkkeen käyttöä voi tai pitää jatkaa (54 %), sekä lääkkeen käytöstä koituvasta hyödystä (50 %).

Vastaajista 90 % oli käyttänyt pakkausselostetta tietolähteenä paljon tai jonkin verran lääkitykseen liittyvissä asioissa viimeksi kuluneen vuoden aikana. Myös apteekin farmaseutti tai proviisori (83 %), lääkäri (72 %) ja internet (68 %) olivat paljon käytettyjä tietolähteitä. 81 % vastaajista ilmoitti etsivänsä tietoa yleensä useammasta eri tietolähteestä. Eri lähteistä löytynyt tieto koettiin pääsääntöisesti yhdenmukaiseksi (71 %). Kuitenkin neljäsosa vastaajista koki, että osa eri lähteistä löytyneestä tiedosta oli erilaista, ja 3 % vastaajista koki, että eri tietolähteissä on täysin ristiriitaista tietoa. Näistä ristiriitaista tietoa saaneista 15 % päätti olla käyttämättä lääkettä (kaikista kyselyyn vastanneista 3 %).

Tutkimuksen tulosten perusteella lääkkeisiin liittyvää tietoa näyttäisi olevan suhteellisen hyvin saatavilla lääkkeiden käyttäjien näkökulmasta, eikä lääkkeisiin liittyvän tiedon hyödyntämistä yleensä koeta vaikeaksi. Tietoa tarvitaan erityisesti silloin, kun lääkäri määrää uuden lääkkeen, mutta myös lääkkeen käytön aikana. Eniten toivotaan lisää lääkkeiden turvallisuuteen liittyvää tietoa, esimerkiksi tietoa yhteisvaikutuksista ja haitoista. Käytetyimmät lääketiedon lähteet ovat pakkausseloste, farmasian ammattilaiset, lääkärit ja internet. Suuri osa lääkkeiden käyttäjistä etsii lääkkeisiin liittyvää tietoa useammasta eri lähteestä, ja eri lähteistä löytyvä tieto koetaan pääsääntöisesti yhdenmukaiseksi.

RESUMÉ

Hämeen-Anttila K, arbetsgruppen Lääkeinformaatiota lääkkeiden käyttäjille. Behov för källor av läkemedelsinformation – befolkningsenkät till läkemedelsanvändarna. Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedelsområdet Fimea. Publikationsserien Fimea utvecklar, utvärderar och informerar 2/2014. 24 s. ISBN 978-952-5624-42-7.

Enligt målen i dokumentet Läkemedelspolitik 2020 bör tillgången till tillförlitlig och evidensbaserad läkemedelsinformation säkerställas både för de yrkesutbildade inom hälso- och sjukvården samt för befolkningen och läkemedelsanvändarna. För att stöda detta mål grundades ett nätverk för läkemedelsinformation, där en av arbetsgrupperna koncentrerar sig speciellt på att utveckla läkemedelsinformation för läkemedelsanvändarna. Som stöd för arbetsgruppens verksamhet var det nödvändigt att utreda behovet av läkemedelsinformation hos olika patient- och specialgrupper och att därigenom identifiera behoven att utveckla läkemedelsinformationen och vilka grupper som speciellt behöver information om läkemedel.

Målet med undersökningen var att utreda 1) hur tillräcklig den nuvarande läkemedelsinformationen upplevs vara, 2) i vilka situationer man behöver läkemedelsinformation och hurdan information som behövs, 3) var läkemedelsanvändarna söker information om läkemedel samt 4) om det finns motstridig läkemedelsinformation i olika källor.

Undersökningen genomfördes som en enkät på webben under tiden 20.1.–28.2.2014. Patient- och andra organisationer och apoteken förmedlade information om enkäten på sina webbsidor och på sina e-postlistor. Det inkom sammanlagt 2 489 svar. Trots det stora antalet svaranden, är resultaten beskrivande och riktgivande och de kan inte direkt generaliseras att gälla hela Finlands befolkning. På basis av åldersfördelningen har emellertid de åldersgrupper svarat på enkäten, som typiskt har långtidssjukdomar och som på grund av detta använder läkemedel och även behöver läkemedelsinformation.

Av de svarande ansåg 55 % att det finns tillgång till tillräcklig information om läkemedel. 76 % av de svarande uppgav att de behöver information om läkemedel speciellt i de fall när läkaren ordinerar ett nytt läkemedel. Frågor uppstår också under den tid läkemedlet används, t.ex. då man misstänker att läkemedlet orsakar biverkningar (57 %), då man börjar använda ett nytt läkemedel hemma (51 %) eller då man läser bipacksedeln (46 %). De svarande önskade speciellt mera information om huruvida det är tryggt att ta läkemedlet, t.ex. information om dess verkan tillsammans med andra läkemedel (78 %) och om biverkningarna (63 %). Information efterlystes även om läkemedlets verknings sätt (56 %) och om hur länge läkemedlet kan eller bör användas (54 %), samt om den nytta som läkemedlet har uppfattats ge (50 %).

Hela 90 % hade använt bipacksedeln som informationskälla mycket eller i någon grad i ärenden i anslutning till medicineringen under det senaste året. Även apotekens farmaceuter eller provisorer (83 %), läkare (72 %) och internet (68 %) hade i stor utsträckning använts som informationskällor. 81 % av svarandena meddelade att de söker information från flera än en informationskälla. Information från olika källor upplevdes i huvudsak som enhetlig (71 %). En fjärdedel av svarandena upplevde emellertid att informationen delvis var olika i olika källor och 3 % av svarandena ansåg att det fanns helt motstridig information i olika informationskällor. Av dem som fått motstridig information beslutade 15 % att inte använda läkemedlet i fråga (3 % av alla svaranden).

Enligt undersökningsresultaten verkar tillgången till information om läkemedel vara relativt god ur läkemedelsanvändarnas synvinkel och de svarande upplevde i allmänhet inte att det är svårt att tillägna sig informationen i anslutning till läkemedlen. Information behövs speciellt då läkaren ordinerar ett nytt läkemedel, men även under den tid läkemedlet används. Mest efterlystes mer information om hur tryggt det är att ta läkemedlet, t.ex. tillsammans med andra läkemedel samt om biverkningar. De mest använda informationskällorna var bipacksedeln, farmaceuterna, läkare och internet. Största delen av läkemedelsanvändarna söker information om läkemedel från flera olika källor och informationen i olika källor upplevs i huvudsak som enhetlig.

ABSTRACT

Hämeen-Anttila K, working group Lääkeinformaatiota lääkkeiden käyttäjille. Medicines information needs and sources – a population survey for medicine users. Finnish Medicines Agency Fimea. Serial Publication Fimea Develops, Assesses and Informs 2/2014. 24 p. ISBN 978-952-5624-42-7.

According to the objectives formulated in the Pharmaceutical Policy 2020 statement, it is vital to ensure the availability of reliable and evidence-based information on medicines to both health care professionals and to the general population and medicine users. A medicines information network was set up to promote the achievement of this objective, with one working group focusing on the development of medicines information for medicine users. To support the group's work, an assessment of the need for medicines information of various patient groups and other special groups was conducted. This assessment helped to identify medicines information development needs and groups in special need of information.

The objective was to establish 1) the perceived adequacy of existing medicines information, 2) the situations in which information is needed, and the type of information needed, 3) sources used by medicine users to find information on medicines and 4) any discrepancies in the information available in various sources.

The survey was conducted on the Internet in the period 20 January – 28 February 2014. Patient and other organisations and pharmacies provided information on the survey on their websites and e-mail lists. The total number of respondents was 2,489. Despite the large number of respondents, the results are not representative of the whole of Finland, meaning that no generalisations can be made. The age groups in which long-term illnesses are most typical responded to the survey most often. The need for medicines and information on them is higher in this group than among younger patients and medicine users.

55% of the respondents felt that the information available on medicines was sufficient. 76% said they needed information on medicines when their doctor prescribed new medication. During the use of medication, users had questions related to suspected adverse reactions (57%), on how to start taking a new medicine at home (51%), and questions concerning the package leaflet (46%). More information was needed on the safety of medicines, for instance on the interaction with other medication (78%) and on adverse reactions (63%). The respondents also hoped to get more information on the mechanisms of action (56%), on how long to continue using specific medication (54%), and on the benefits of the medication (50%).

90% of the respondents had consulted the package leaflet as an information source often or occasionally in the past year to obtain information on their medication. Other frequently consulted sources included pharmacists (83%), doctors (72%) and the Internet (68%). 81% of the respondents said they usually consulted several different sources to find information. By and large, the information found in different sources was considered consistent (71%). However, one fourth of the respondents felt that the information available in different sources was inconsistent, and 3% considered the information completely conflicting. Of all people who considered the information conflicting, 15% decided not to take the medicine (3% of all respondents).

The results of the survey suggest that from the medicine users' perspective, the availability of information is relatively good, and usage of the information is not usually considered difficult. Information is needed especially in situations where the doctor prescribes new medication, but also during medicine use. More information is needed on the safety of medicines, for instance on drug interaction and adverse reactions. The most commonly consulted sources of medicines information include the package leaflet, pharmacists, doctors and the Internet. The majority of medicine users consult multiple sources, and generally consider the information available in different sources consistent.

1 JOHDANTO

Lääkepolitiikka 2020 -asiakirjan tavoitteiden mukaan paitsi terveydenhuollon ammattilaisten myös väestön ja lääkkeiden käyttäjien luotettavan ja näyttöön perustuvan lääketiedon saanti on varmistettava (1). Lääkkeiden käyttäjien mahdollisuudet saada tietoa lääkkeistä ovatkin parantuneet viime vuosina muun muassa internetin myötä. Haasteena on luotettavan ja risti-riidattoman tiedon löytäminen informaatiotulvan seasta.

Lääkkeiden käyttäjien ja potilaiden odotetaan olevan aktiivisia osapuolia hoitoonsa liittyvässä päätöksenteossa ja ennen kaikkea sen toteuttamisessa, mikä edellyttää luotettavaa tietoa. Potilailla on myös lakisääteinen oikeus saada tietoa hoidon merkityksestä ja eri hoitovaihtoehtoista (2).

Suomalaisten väestötutkimusten mukaan terveydenhuollon ammattilaiset – erityisesti lääkärit ja farmasian ammattilaiset – ovat lääkkeiden käyttäjien tärkeimpiä lääketiedon lähteitä (3, 4, 5). Myös lääkepakkauksen mukana tulevat pakkauselosteet ovat tutkimusten mukaan käytetyimpien tiedonlähteiden joukossa. Lääkkeiden käyttäjät etsivät kuitenkin tietoa yhä enemmän myös muun muassa internetistä ja käyttävät useita eri tiedonlähteitä (6).

Potilaan roolin ja toiminnan muuttuessa myös terveydenhuollon ammattilaisten rooli tulee muuttumaan tiedon jakajasta potilaan löytämän tiedon tulkitsijaksi, tiedon räätälöijäksi yksittäisen potilaan yksilölliseen tilanteeseen ja omahoidon tukijaksi. Tämä vaatii terveydenhuollon ammattilaisten viestintäosaamisen kehittämistä.

Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea julkaisi vuonna 2012 kansallisen lääkeinformaatiostrategian, jossa kuvataan laajasti lääkeinformaatiotoiminnan nykytila ja tulevaisuuden kehittämistarpeet (7). Lääkeinformaatiostrategian toimenpide-ehdotusten toteuttamiseksi perustettiin Fimean koordinoima kansallinen lääkeinformaatioverkosto (8). Tämän verkoston tavoitteena on kehittää ja välittää lääkkeisiin liittyvää tietoa niin lääkkeiden käyttäjille kuin terveydenhuollon ammattilaisillekin.

Yksi lääkeinformaatioverkoston työryhmistä, Lääkeinformaatiota lääkkeiden le -työryhmä, keskittyy nimensä mukaisesti kehittämään lääkkeiden käyttäjille suunnattua lääketietoa. Työryhmässä on edustettuna laajasti erilaisia potilas- ja erityisryhmiä sekä lääkealan toimijoita (liite 1). Toiminnan käynnistämävaiheessa koettiin tarpeelliseksi selvittää erilaisten potilas- ja erityisryhmien lääketiedon tarpeita ja sitä kautta tunnistaa lääkeinformaation kehittämistarpeita ja ryhmiä, jotka erityisesti tarvitsisivat lääkkeisiin liittyvää tietoa.

2 TAVOITTEET

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää

- 1) miten riittäväksi olemassa oleva lääketieto koetaan
- 2) minkälaisissa tilanteissa ja mitä lääketietoa tarvitaan
- 3) mistä lääkkeiden käyttäjät etsivät lääkkeisiin liittyvää tietoa
- 4) onko eri lähteistä löytyvässä lääketiedossa ristiriitaisuuksia.

Tutkimustulokset antavat Lääkeinformaatiota lääkkeiden käyttäjille -työryhmälle mahdollisuuden tunnistaa lääkeinformaation kehittämistarpeita ja lääkkeiden käyttäjien ryhmiä, joilla on erityinen tarve lääkeinformaatiolle. Työryhmän kehittämistoimintaa suunnataan ja priorisoidaan näiden tulosten pohjalta.

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

Tutkimus toteutettiin internetkyselyinä 20.1.–28.2.2014 välisenä aikana. Potilas- ja muut järjestöt sekä apteekit välittivät tietoa kyselystä verkkosivuillaan ja sähköpostilistoillaan (**liite 2**). Tutkimuksessa käytetty kysely laadittiin Fimean Lääkehoitojen arviointi -prosessissa yhteistyössä lääkeinformaatioverkoston Lääkeinformaatiota lääkkeiden käyttäjille -työryhmän kanssa. Kyselylomake kävi arvioitavana myös tutkimustyöryhmässä. Lomake sisälsi yhteensä 46 kysymystä, joista kolme oli avoimia.

Tutkimuksessa selvitettiin lääkkeisiin liittyvän tiedon hankkimista sekä kokemuksia erilaisista lääketiedon lähteistä. Erilaisten tiedonlähteiden käyttöä selvitettiin luettelemalla 14 eri tiedonlähdettä ja tiedustelemalla, kuinka paljon vastaaja oli viimeksi kuluneen vuoden aikana saanut kustakin tiedonlähteestä opastusta tai tietoa lääkitykseen liittyvistä asioista (paljon, jonkin verran, vähän, en lainkaan). Tyytyväisyyttä erilaisiin lääketiedon lähteisiin selvitettiin luettelemalla samat 14 tiedonlähdettä, joiden yhteydessä oli viisiportainen Likert-asteikko vastauksille (erittäin tyytyväinen, tyytyväinen, melko tyytyväinen, en lainkaan tyytyväinen, en osaa sanoa tai en ole käyttänyt).

Vastauksia saatiin yhteensä 2 489. Koska kyselyä välitettiin verkkosivujen ja sähköpostilistojen kautta, kyseessä on mukavuusotos. Perinteistä vastausprosenttia ei voida laskea, sillä tietoa perusjoukosta ei ole. Tulokset esitetään kuvailevina frekvensseinä ja prosenttiosuuk-
sina.

4 TULOKSET

4.1 Kyselyyn vastanneet

Suurin osa kyselyyn vastanneista oli naisia (85 %) ja suomenkielisiä (97 %) (**taulukko 1**). Noin 60 % vastaajista oli yli 50-vuotiaita, ja suurin osa asui Etelä- tai Länsi-Suomessa (78 %). Internetiä käytti päivittäin 91 % vastanneista.

Taulukko 1. Taustatietoa kyselyyn vastanneista (n = 2 489).

Taustamuuttuja	% (n)
Sukupuoli	
Nainen	85 (2 088)
Mies	15 (366)
Ikä, v	
< 30	8 (193)
30–49	33 (803)
50–64	36 (874)
≥ 65	23 (559)
Äidinkieli	
Suomi	97 (2 400)
Ruotsi	2 (54)
Joku muu	1 (20)
Asuinlääni (entisen läänijaon mukaan)	
Etelä-Suomen lääni	43 (1 061)
Länsi-Suomen lääni	35 (864)
Itä-Suomen lääni	11 (282)
Oulun lääni	8 (196)
Lapin lääni	3 (71)
Koulutusaste	
Kansakoulu, keskikoulu tai peruskoulu	12 (292)
Opistotutkinto tai lukio	34 (851)
Ammattikoulu tai vastaava	22 (539)
Ammattikorkeakoulututkinto	12 (307)
Akateeminen tutkinto	20 (488)
Internetin käyttö	
Päivittäin	91 (2 244)
Viikoittain	8 (197)
Kuukausittain tai harvemmin	1 (27)

Noin puolet vastaajista kuului johonkin potilasjärjestöön, ja 90 %:lla oli jokin pitkäaikaissairaus. Tyypillisimmät sairaudet vastaajilla olivat jokin tuki- ja liikuntaelinsairaus, kilpirauhasen sairaus tai sydän- ja verisuonitauti (**taulukko 2**). Vastaajista 86 % käytti reseptilääkkeitä pitkäaikaisesti ja säännöllisesti. Itsehoitolääkkeitä käytettiin pääsääntöisesti satunnaisesti (66 % vastaajista).

Taulukko 2. Vastanneiden sairaudet ja lääkkeiden käyttö (n = 2 489).

Taustamuuttuja	% (n)
Potilasjärjestykseen kuuluminen	
Kyllä	48 (1 179)
Ei	52 (1 277)
Pitkäaikaissairaus	
Tuki- ja liikuntaelinsairaus (esim. nivelrikko, reuma, osteoporoosi, selkäsairaudet)	42 (1 048)
Kilpirauhasen sairaus	27 (675)
Sydän- ja/tai verisuonitauti	21 (513)
Hengityssairaus (esim. astma tai keuhkohtaumatauti)	18 (437)
Harvinaiseksi luokiteltu sairaus	17 (429)
Mielenterveyden sairaus (esim. masennus)	13 (327)
Syöpä	10 (253)
Neurologinen sairaus	10 (249)
Jokin ihosairaus	9 (212)
Diabetes (sokeritauti)	8 (210)
Jokin muu pitkäaikaissairaus	17 (414)
Reseptilääkkeiden käyttö	
Kyllä, säännöllisesti ja pitkäaikaisesti	86 (2 141)
Kyllä, kuuriluonteisesti tai tarvittaessa	14 (353)
En käytä tällä hetkellä mitään lääkettä	6 (138)
Reseptilääkkeiden lukumäärä (vaihteluväli 0–25, keskiarvo 4,4)	
Ei yhtään	7 (161)
1–2	26 (637)
3–4	28 (705)
≥ 5	40 (986)
Itsehoitolääkkeiden käyttö	
Jatkuvasti	23 (552)
Satunnaisesti	66 (1 600)
En koskaan	11 (266)
Itsehoitolääkkeiden lukumäärä (vaihteluväli 0–20, keskiarvo 1,4)	
Ei yhtään	32 (794)
1–2	53 (1 315)
3–4	11 (280)
5 tai enemmän	4 (100)
Vitamiinien, ravintolisien, kasvirohdosvalmisteiden tai homeopaattisten valmisteiden käyttö	
Jatkuvasti	59 (1 453)
Satunnaisesti	30 (756)
En koskaan	11 (274)

4.2 Lääkkeisiin liittyvän tiedon tarve

55 % vastaajista oli sitä mieltä, että lääkkeistä on lähtökohtaisesti saatavilla riittävästi tietoa. Kyselyssä tiedusteltiin erikseen kaikilta vastaajilta, millaista tietoa lääkkeistä pitäisi olla lisää. Lääkkeisiin liittyvä tieto ryhmiteltiin neljään osa-alueeseen: lääkkeen turvallisuuteen, lääkkeen tehoon ja lääkkeen käyttöön liittyvään tietoon sekä muuhun tietoon (**taulukko 3**). Eniten toivottiin tietoa yhteisvaikutuksista muiden lääkkeiden kanssa (78 % kyselyyn vastanneista) ja haittavaikutuksista (63 %) (**taulukko 3**). Tietoa toivottiin myös lääkkeen vaikutus-

tavasta (56 %) sekä lääkkeen käytöstä koituvasta hyödystä (50 %). Lääkkeen käyttöön liittyvästä tiedosta toivotuinta oli tieto siitä, kuinka kauan lääkkeen käyttöä voi tai pitää jatkaa (54 %), sekä lääkkeen ottamiseen liittyvät ohjeet (46 %). Muuta tietoa kaivattiin eniten lääkekustannuksista eli lääkkeen vaihdosta rinnakkaisvalmisteseeseen apteekissa (46 %), Kelan lääkekorvauksista (44 %) sekä lääkkeen hinnasta (41 %).

Taulukko 3. Millaista tietoa lääkkeistä pitäisi olla lisää* (n = 2 489).

Tiedon tarve	% (n)
Lääkkeen turvallisuuteen liittyvä tieto	
Yhteisvaikutukset muiden lääkkeiden kanssa	78 (1 954)
Haittavaikutukset	63 (1 572)
Yhteisvaikutukset ruoan ja alkoholin kanssa	48 (1 190)
Vaikutus ajokykyyn tai laitteiden käyttöön	31 (780)
Lääkkeen tehoon liittyvä tieto	
Vaikutustapa	56 (1 406)
Lääkkeen käytöstä koituva hyöty	50 (1 256)
Mitä tehdä, jos lääke ei tehoa	38 (947)
Lääkkeen käyttöön liittyvä tieto	
Kuinka kauan lääkkeen käyttöä voi/pitää jatkaa	54 (1 349)
Lääkkeen ottamiseen liittyvät ohjeet	46 (1 134)
Käytön lopetus	38 (947)
Käyttötarkoitus	34 (853)
Lääkkeen annostus	26 (648)
Käyttö iäkkäille	24 (586)
Käyttö lapsille	11 (284)
Käyttö raskauden ja imetyksen aikana	11 (280)
Muu tieto	
Lääkkeen vaihto rinnakkaislääkkeeseen apteekissa	46 (1 137)
Kelan lääkekorvaukset	44 (1 106)
Hinta	41 (1 013)
Säilytys	32 (796)
Lääkkeen kuva	13 (329)
Lääkkeen ulkonäkö	11 (266)
Jotakin muuta tietoa	6 (138)

* Vastaaja on voinut valita useamman vaihtoehdon.

Suurin osa vastaajista (87 %) oli sitä mieltä, että kirjallista lääketietoa on aina tai useimmiten riittävästi tarjolla (**taulukko 4**). Vastaavat luvut suullisesta ja sähköisestä neuvonnasta olivat 77 % ja 90 %. Nykyistä enemmän kuvallista tietoa toivoi 36 % vastaajista.

Vastaajilta, jotka vastasivat kirjallista lääketietoa olevan tarjolla vain harvoin tai ei koskaan, tiedusteltiin, millaista kirjallista lääketietoa he toivovat lisää. Heistä 82 % toivoi sitä potilasohjeen muodossa (11 % kyselyyn vastanneista) (**taulukko 4**). Vastaavasti suullista tietoa harvoin tai ei koskaan saaneet toivoivat kirjallista lääketietoa erityisesti lääkäriltä (95 %, kyselyyn vastanneista 22 %). Vastaajat, jotka vastasivat sähköistä lääketietoa olevan tarjolla vain harvoin tai ei koskaan, toivoivat puolestaan useimmiten lisää terveydenhuollon ammattilaisten ylläpitämiä kysymys- ja vastauspalveluja internetissä (70 %, kyselyyn vastanneista 7 %) sekä sähköisessä muodossa olevia potilasohjeita (66 %, kyselyyn vastanneista 7 %).

Taulukko 4. Toiveet lääkkeisiin liittyvän informaation muodosta* (n = 2 489).

Lääkeinformaation muoto	Kaikki vastaajat % (n)	"Harvoin" tai "ei koskaan" vastanneet** % (n)
1. Kirjallinen tieto		
Kirjallista lääketietoa on nykyisin aina tai useimmiten riittävästi tarjolla	87 (2 161)	
Kirjallista lääketietoa on nykyisin harvoin tai ei koskaan riittävästi tarjolla	13 (318)	n = 318
Missä muodossa kirjallista lääketietoa pitäisi olla lisää?		
Potilasohjeita oireenmukaisesta hoidosta	11 (262)	82 (262)
Esitteitä	5 (133)	42 (133)
Muuta kirjallista tietoa	3 (74)	23 (74)
2. Suullinen tieto		
Suullista neuvontaa saa nykyisin aina tai useimmiten riittävästi	77 (1 863)	
Suullista neuvontaa saa harvoin tai ei koskaan riittävästi	23 (566)	n = 566
Missä muodossa suullista lääkeneuvontaa pitäisi olla lisää?		
Lääkärin antamaa	22 (538)	95 (538)
Farmaseutin tai proviisorin antamaa	14 (346)	61 (346)
Sairaanhoidajan tai terveydenhoitajan antamaa	11 (267)	47 (267)
Jonkun muun henkilön antamaa	1 (19)	3 (19)
Suullista neuvontaa terveydenhuollon ammattilaisten ylläpitämästä puhelinpalvelusta	6 (143)	25 (143)
3. Sähköisessä muodossa oleva lääketieto		
Sähköisessä muodossa olevaa lääketietoa on nykyisin aina tai useimmiten riittävästi tarjolla	90 (2 189)	
Sähköisessä muodossa olevaa lääketietoa on nykyisin harvoin tai ei koskaan riittävästi tarjolla	10 (243)	n = 243
Missä muodossa sähköistä lääketietoa pitäisi olla lisää?		
Terveydenhuollon ammattilaisten ylläpitämä kysymys- ja vastauspalvelu internetissä	7 (169)	70 (169)
Potilasohje	7 (161)	66 (161)
Internetin sovellus, jonka avulla voisi selvittää, voiko vaivan hoitaa kotikonstein tai itsehoitolääkkeillä vai onko syytä mennä lääkäriin	5 (121)	50 (121)
Internetin tietokanta	5 (126)	52 (126)
Terveydenhuollon ammattilaisten ylläpitämä sähköpostipalvelu	4 (107)	44 (107)
Ohjevideo	2 (45)	19 (45)
Älypuhelimeen ladattavissa oleva sovellus	2 (41)	17 (41)
Jokin muu	1 (29)	12 (29)

* Vastaaja on voinut valita useamman vaihtoehdon.

** Vastaajilta, jotka vastasivat lääketietoa tai neuvontaa olevan tarjolla vain harvoin tai ei koskaan, tiedusteltiin, millaista lääketietoa tai neuvontaa he toivoivat lisää.

Suurin osa vastaajista kertoi kysyvänsä lääkäriä, terveyskeskuksesta tai neuvolasta (70 %) tai apteekin henkilökunnalta (67 %) neuvoja silloin, kun on epävarma lääkkeensä käytöstä (taulukko 5). Myös pakkausselostetta luettiin usein (61 %). Internetistä tietoa etsi 36 % vastaajista. Vastaajista 6 % jättää lääkkeen kokonaan käyttämättä, mikäli on epävarma käytön liittyvistä asioista.

Taulukko 5. Toimintatavat silloin, kun on epävarma lääkkeen käytöstä* (n = 2 489).

Mikäli olet epävarma lääkkeesi käytöstä, miten toimit?	Epävarmuus lääkkeen käytöstä % (n)
Kysyn lääkäriltä, terveyskeskuksesta tai neuvolasta joko käymällä siellä tai soittamalla	70 (1 743)
Kysyn apteekin henkilökunnalta joko käymällä siellä tai soittamalla	67 (1 678)
Luen pakkauksesta tai pakkausselosteesta	61 (1 522)
Etsin internetistä	36 (903)
Kysyn neuvoja perheenjäseniltä, sukulaisilta, naapureita tai ystävilä	9 (215)
Soitan puhelinpalveluun	3 (76)
Käytän lääkettä epävarmuudesta huolimatta	5 (127)
Olen aina varma lääkkeitteni käytöstä	5 (126)
En käytä lääkettä	6 (144)
En osaa sanoa	2 (46)

* Vastaaja on voinut valita useamman vaihtoehdon.

4.3 Lääkkeisiin liittyvän tiedon hankkiminen

Vastaajat kokivat tarvitsevansa tietoa lääkkeistä erityisesti silloin, kun lääkäri määrää uuden lääkkeen (76 %) (**taulukko 6**). Kysymyksiä lääkkeistä herää myös lääkkeen käytön aikana, esimerkiksi silloin, kun epäilee lääkkeen aiheuttavan haittavaikutuksia (57 %), kun aloittaa uuden lääkkeen käytön kotona (51 %), kun lukee pakkausselostetta (46 %) tai kun lääke ei tunnu sopivan (38 %).

Taulukko 6. Tilanteet, joissa lääkkeisiin liittyvää tietoa tarvitaan* (n = 2 489).

Tilanne	% (n)
Lääkäri määrää minulle uuden lääkkeen	76 (1 894)
Epäilen lääkkeeni aiheuttavan haittavaikutuksia	57 (1 418)
Aloitan uuden lääkkeen käytön kotona	51 (1 257)
Luen pakkausselostetta ja se herättää kysymyksiä	46 (1 135)
Lääke ei tunnu sopivan minulle	38 (944)
Läheiseni saa uuden lääkkeen	35 (863)
Mediassa on lääkeaiheinen uutinen, joka herättää kiinnostukseni	34 (850)
Haen uuden lääkkeen apteekista	29 (716)
Käyn lääkärin vastaanotolla tarkastuttamassa pitkäaikaissairauteni tilannetta	19 (476)
Etsin sopivaa lääkettä oireeseen, jota minulla ei ole ollut ennen	18 (443)
Olen käyttänyt uutta lääkettä jonkin aikaa yhdessä aikaisemmin käytössä olleiden lääkkeiden kanssa	15 (378)
Jokin muu tilanne	9 (223)

* Vastaaja on voinut valita useamman vaihtoehdon.

Vastaajista 88 % oli joskus etsinyt lääkkeisiin liittyvää tietoa internetistä. Lääkkeisiin liittyvää tietoa oli haettu yleisimmin Terveyskirjastosta (56 %) ja hakukoneella hakemalla (43 %) (**taulukko 7**). Myös apteekkien verkkosivut tai verkkopalvelut (41 %) sekä viranomaisten verkkosivut (38 %) olivat usein käytettyjä.

Taulukko 7. Internetin sivut, joilta lääkkeisiin liittyvää tietoa on haettu* (n = 2 489).

Verkkosivu	% (n)
Terveyskirjasto	56 (1 404)
Hakukoneella (esim. Googlella) hakemalla	43 (1 065)
Apteekin verkkosivut tai verkkopalvelu	41 (1 022)
Viranomaisten verkkosivut (esim. Fimea tai Kela)	38 (956)
Terveysportaali (esim. www.tohtori.fi)	37 (909)
Potilasjärjestön verkkosivut	31 (769)
Lääkeyrityksen verkkosivut	30 (745)
Keskustelupalsta (esim. www.suomi24.fi)	20 (502)
Omakanta-tiedoista (www.kanta.fi)	14 (340)
Terveyskeskuksen tai lääkärikeskuksen verkkosivut	12 (289)
Jostain muualta	8 (199)

* Vastaja on voinut valita useamman vaihtoehdon.

Lähes puolet vastaajista (47 %) oli sitä mieltä, että lääkkeisiin liittyvän tiedon hyödyntäminen ei ole vaikeaa. Lääkkeisiin liittyvän tiedon hyödyntämistä vaikeuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi eri tietolähteistä löytyvä ristiriitainen tieto (33 %) ja tekstin vaikeaselkoisuus (17 %) (taulukko 8).

Taulukko 8. Tekijät, jotka tekevät lääkkeisiin liittyvän tiedon hyödyntämisen vaikeaksi* (n = 2 489).

Tekijä	% (n)
Eri tietolähteistä löytyy ristiriitaista tietoa	33 (827)
Teksti on vaikeaselkoista	17 (426)
Tiedonlähteet ovat hankalasti tai vaikeasti käytettäviä	11 (270)
En luota saamaani tietoon	11 (281)
En löydä tietoa	7 (168)
Tietoa ei ole saatavilla minulle sopivassa muodossa	6 (145)
En tiedä mistä etsiä tietoa	6 (143)
Ajanpuute	5 (114)
En koe tarvitsevani tietoa	2 (47)
Asia ei kiinnosta minua	1 (17)
Taloudellinen syy	1 (29)
Muu syy	7 (169)

* Vastaja on voinut valita useamman vaihtoehdon.

4.4 Kokemukset lääketiedon lähteistä

Vastaajista 90 % oli viimeksi kuluneen vuoden aikana käyttänyt lääkitykseen liittyvissä asioissa paljon tai jonkin verran pakkausselostetta tiedonlähteenään. Myös apteekin farmaseutti tai proviisori (83 %), lääkäri (72 %) ja internet (68 %) olivat paljon käytettyjä tietolähteitä. Kaikkein vähiten käytetty tiedonlähde oli puhelinpalvelu, jota 11 % vastaajista oli käyttänyt vähintään kerran viimeksi kuluneen vuoden aikana.

Taulukko 9. Tiedonlähteiden käyttö lääkitykseen liittyvissä asioissa viimeksi kuluneen vuoden aikana (n = 2 489).

Tietolähde	Paljon tai jonkin verran % (n)	Vähän % (n)	En lainkaan % (n)
Lääkepakkauksen sisällä oleva pakkausseloste (n = 2 410)	90 (2 174)	7 (178)	2 (58)
Apteekin farmaseutti tai proviisori (n = 2 409)	83 (1 996)	13 (306)	4 (107)
Lääkäri (n = 2 441)	72 (1 761)	22 (525)	6 (155)
Internet (n = 2 150)	68 (1 461)	15 (318)	17 (371)
Sairaanhoidaja tai terveydenhoitaja (n = 2 366)	51 (1 206)	24 (574)	25 (586)
Hoitopaikasta saatu kirjallinen ohje (n = 2 232)	43 (965)	20 (443)	37 (824)
Lääkkeisiin liittyvät esitteet (n = 2 203)	41 (896)	28 (605)	32 (702)
Terveysalan lehdet (n = 2 209)	30 (657)	32 (716)	38 (836)
Lääkkeisiin ja terveyteen liittyvä kirja (n = 2 160)	25 (536)	21 (445)	55 (1 179)
Sukulainen tai ystävä, jolla on terveydenhuoltoalan koulutus (n = 2 164)	23 (505)	21(460)	55 (1 199)
Sukulainen, ystävät ja tuttavat (n = 2 136)	21 (436)	30 (646)	49 (1 054)
Radio, TV (n = 2 170)	14 (316)	36 (771)	50 (1 083)
Tavalliset sanoma- ja aikakauslehdet (n = 2 165)	13 (292)	37 (795)	50 (1 078)
Puhelinpalvelu (n = 1 862)	6 (98)	5 (90)	90 (1 674)

Vastaajat olivat tyytyväisimpiä apteekin farmaseuttiin tai proviisoriin (28 % vastaajista erittäin tyytyväisiä ja 42 % tyytyväisiä) tietolähteenä lääkitykseen liittyvissä asioissa (**taulukko 10**). Myös lääkäriin (16 % / 33 %), pakkausselosteeseen (15 % / 43 %), internetiin (15 % / 31 %) sekä sairaanhoidajaan tai terveydenhoitajaan (11 % / 30 %) oltiin erittäin tyytyväisiä tai tyytyväisiä.

Toisaalta moni vastanneista kertoi, että on vain melko tyytyväinen (30 %) tai ei lainkaan tyytyväinen (18 %) lääkäriin tiedonlähteenä. Myös sairaanhoidajaan tai terveydenhoitajaan oltiin toisaalta tyytymättömiä (26 % melko tyytyväisiä ja 10 % ei lainkaan tyytyväisiä). Samoin pakkausselosteeseen oltiin usein tyytymättömiä (33 % melko tyytyväisiä ja 5 % ei lainkaan tyytyväisiä).

Taulukko 10. Tyytyväisyys tiedonlähteisiin lääkitykseen liittyvissä asioissa (n = 2 489).

Tietolähde	Erittäin tyytyväinen % (n)	Tyytyväinen % (n)	Melko tyytyväinen % (n)	En lainkaan tyytyväinen % (n)	En osaa sanoa tai en ole käyttänyt % (n)
Apteekin farmaseutti tai proviisori (n = 2 375)	28 (654)	42 (992)	22 (533)	3 (74)	5 (122)
Lääkäri (n = 2 443)	16 (384)	33 (793)	30 (729)	18 (445)	4 (92)
Lääkepakkauksen sisällä oleva pakkausseloste (n = 2 316)	15 (354)	43 (998)	33 (754)	5 (106)	5 (104)
Internet (n = 2 073)	15 (319)	31 (642)	26 (539)	4 (90)	23 (483)
Sairaanhoidaja tai terveydenhoitaja (n = 2 355)	11 (257)	30 (696)	26 (621)	10 (240)	23 (541)
Hoitopaikasta saatu kirjallinen ohje (n = 2 179)	10 (207)	23 (497)	21 (451)	8 (179)	39 (845)
Sukulainen tai ystävä, jolla on terveydenhuoltoalan koulutus (n = 2 146)	7 (142)	14 (308)	18 (390)	3 (73)	58 (1 233)
Lääkkeisiin ja terveyteen liittyvä kirja (n = 2 130)	5 (102)	13 (270)	18 (375)	5 (115)	60 (1 268)
Lääkkeisiin liittyvät esitteet (n = 2 164)	4 (96)	20 (431)	28 (603)	9 (183)	39 (851)
Sukulainen, ystävät ja tuttavat (n = 2 134)	3 (64)	12 (258)	24 (503)	6 (136)	55 (1 173)
Terveysalan lehdet (n = 2 164)	3 (61)	13 (290)	29 (622)	9 (200)	46 (991)
Puhelinpalvelu (n = 1 921)	3 (49)	3 (58)	3 (62)	2 (39)	89 (1 713)
Tavalliset sanoma- ja aikakauslehdet (n = 2 130)	1 (21)	6 (120)	23 (493)	14 (291)	57 (1 205)
Radio, TV (n = 2 122)	1 (22)	7 (150)	24 (500)	13 (266)	56 (1 184)

Vastaajien tarpeita parhaiten palvelevia lääketiedon lähteitä olivat kyselyn mukaan lääkäri (32 %) sekä apteekin farmaseutti tai proviisori (28 %) (**taulukko 11**). Myös internet (19 %) ja pakkausseloste (12 %) mainittiin parhaiten palvelevina tietolähteinä.

Taulukko 11. Parhaiten tarpeita palveleva lääketiedon lähde (n = 2 489).

Tietolähde	% (n)
Lääkäri	32 (788)
Apteekin farmaseutti tai proviisori	28 (681)
Internet	19 (458)
Lääkepakkauksen sisällä oleva pakkausseloste	12 (300)
Sairaanhoitaja tai terveydenhoitaja	4 (98)
Sukulainen tai ystävä, jolla on terveydenhuoltoalan koulutus	1,5 (36)
Hoitopaikasta saatu kirjallinen ohje	1,5 (36)
Lääkkeisiin ja terveyteen liittyvä kirja	0,9 (23)
Lääkkeisiin liittyvät esitteet	0,6 (15)
Terveysalan lehdet	0,5 (12)
Puhelinpalvelu	0,4 (9)
Sukulainen, ystävät ja tuttavat	0,3 (8)
Tavalliset sanoma- ja aikakauslehdet	0,1 (3)
Radio, TV	0,1 (3)

Vastaajat olivat saaneet pääasiassa hyödyllisiä neuvoja lääkkeensä käyttöön käydessään viimeksi apteekissa (57 %) tai lääkärin vastaanotolla (57 %) (**taulukko 12**). Apteekeista oli saatu myös jonkin verran neuvoja, joita ei ollut tarvittu (18 %). Toisaalta lääkäriltä ei ollut saatu neuvoja, joita olisi tarvittu (18 %). Kaiken kaikkiaan 30 % vastaajista ei ollut saanut neuvontaa lääkäriltä ja 22 % apteekista.

Taulukko 12. Apteekeissa, lääkärin vastaanotolla sekä sairaanhoitajan tai terveydenhoitajan vastaanotolla annettu lääkkeisiin liittyvä neuvonta (n = 2 489).

Kun viimeksi kävit apteekissa / lääkärin vastaanotolla / sairaanhoitajan tai terveydenhoitajan vastaanotolla, saiko neuvoja sinulle määrättyjen lääkkeiden käytöstä?	Neuvonta apteekista n = 2 462 % (n)	Neuvonta lääkäriltä n = 2 455 % (n)	Neuvonta sairaanhoitajalta tai terveydenhoitajalta n = 2 457 % (n)
Kyllä, hyödyllisiä neuvoja	57 (1 393)	57 (1 397)	34 (843)
En, mutta en olisi halunnutkaan	20 (493)	12 (296)	19 (456)
Kyllä, neuvoja, joita en tarvinnut	18 (440)	7 (173)	6 (135)
En, vaikka olisin tarvinnut	2 (60)	18 (434)	7 (181)
En muista	3 (67)	5 (125)	11 (260)
En ole ostanut lääkkeitä apteekista / käynyt lääkärin vastaanotolla / käynyt sairaanhoitajan tai terveydenhoitajan vastaanotolla	0,4 (9)	1 (30)	24 (582)

Vastaajista 81 % etsii yleensä tietoa useammasta eri tietolähteestä. Yleisin syy useamman tietolähteen käyttöön oli halu saada asiasta monipuolisempi ja kattavampi kuva (57 %) (**taulukko 13**). Vastaajat myös vertailivat tiedon luotettavuutta (45 %) ja halusivat varmistua asiasta useampaa tietolähdettä käyttämällä (43 %).

Taulukko 13. Syy useamman tietolähteen käyttöön* (n = 2 489).

Syy	% (n)
Monipuolisemman ja kattavamman kuvan saamiseksi	57 (1 417)
Vertailen tiedon luotettavuutta	45 (1 119)
Varmistukseni asiasta	43 (1 072)
Uteliaisuuttani	35 (859)
En saa riittävästi tietoa yhdestä paikasta	34 (839)
Haluan toisen mielipiteen	29 (715)
Jokin muu syy	4 (97)

* Vastaaaja on voinut valita useamman vaihtoehdon.

Eri lähteistä löytynyt tieto koettiin pääsääntöisesti yhdenmukaiseksi (71 %) (**taulukko 14**) Vastaaajista 25 % koki, että osa eri lähteistä löytyneestä tiedosta oli erilaista, ja 3 % vastaa- jista koki, että eri tietolähteissä on täysin ristiriitaista tietoa.

Taulukko 14. Kokemus eri tietolähteistä löytyneen tiedon yhdenmukaisuudesta (n = 2 007).

Syy	% (n)
Kyllä, täysin yhdenmukaista	2 (41)
Kyllä, kokonaisuutena yhdenmukaista (vain hieman eroja tyyliässä tai yksityiskohdissa)	69 (1 392)
Ei, osa tiedosta on erilaista	25 (508)
Ei, eri tietolähteissä on täysin ristiriitaista tietoa	3 (66)

Niiltä vastaajilta (n = 574), jotka vastasivat osan tiedosta olevan erilaista tai eri tietolähteissä olevan täysin ristiriitaista tietoa, kysyttiin ristiriitaisen tiedon seurauksia. Heistä 34 % etsi tie- toa uudesta lähteestä (8 % kyselyyn vastanneista) ja 33 % päätti luottaa yhteen tietolähtee- seen ja olla välittämättä toisen lähteen tiedosta (8 % kyselyyn vastanneista) (**taulukko 15**). 27 % kysymykseen vastanneista huolestui ristiriitaisen tiedon seurauksena, ja 15 % päätti olla käyttämättä lääkettä (3 % kyselyyn vastanneista).

Taulukko 15. Ristiriitaisen tiedon seuraukset*.

Seuraus	Ristiriitaista tietoa saaneet (n = 574) % (n)	Kaikki kyselyyn vastanneet (n = 2 489) % (n)
Etsin tietoa uudesta lähteestä	34 (197)	8 (197)
Päätin luottaa yhteen tietolähteeseen ja olla välittämättä toisen lähteen tiedosta	33 (192)	8 (192)
Huolestuin	27 (153)	6 (153)
En tehnyt mitään	17 (95)	4 (95)
Päätin olla käyttämättä lääkettä	15 (84)	3 (84)

* Vastaaaja on voinut valita useamman vaihtoehdon.

5 POHDINTA

Tutkimuksen tulosten perusteella lääkkeisiin liittyvää tietoa näyttäisi olevan lääkkeiden käyttäjien näkökulmasta suhteellisen hyvin saatavilla. Käytetyimmät lääketiedonlähteet ovat pakkausseloste, farmasian ammattilaiset, lääkäri ja internet.

5.1 Tulosten pohdintaa

Kyselyyn vastanneet toivoivat eniten lääkkeiden turvallisuuteen liittyvää tietoa, esimerkiksi tietoa haittavaikutuksista ja yhteisvaikutuksista muiden lääkkeiden kanssa. Tulos on linjassa aikaisempien tutkimustulosten kanssa (esim. 9, 10) ja korostaa turvallisuuteen liittyvien asioiden esiin nostamista ja keskustelua terveydenhuollon ammattilaisten ja potilaiden välisessä vuorovaikutuksessa. Toisaalta myös lääkkeiden vaikutustavasta ja hyödyistä toivottiin tietoa.

Lääkärin rooli keskeisenä lääkeinformaation lähteenä kävi ilmi usean eri kysymyksen tuloksesta: lääkäriltä muun muassa toivottiin eniten lisää suullista neuvontaa, lääkäriin otettiin useimmiten yhteyttä silloin, kun oltiin epävarmoja lääkkeen käytöstä ja lääkäri oli useimmin mainittu parhaiten tarpeita palveleva lääketiedon lähde. Pakkausselostetta ja farmasian ammattilaisia käytettiin kuitenkin useammin tiedonlähteenä, ja farmasian ammattilaisiin oltiin tietolähteenä myös tyytyväisempiä kuin lääkäriin. Lähes yksi viidesosa vastaajista ilmoitti, että ei ole lainkaan tyytyväinen lääkäriin tiedonlähteenä, mikä oli selkeästi enemmän kuin tyytymättömyys muihin tiedonlähteisiin. Melkein viidesosa vastaajista myös totesi, että ei ollut saanut lääkäriltä neuvoja hänelle määrätystä lääkkeestä, vaikka olisi sitä halunnut. Lääkäreihin näyttäisi siis kohdistuvan eniten toiveita ja tarpeita, mutta toisaalta lääkäreiden lääkeinformaation välittämässä on myös paljon kehittämistarpeita.

Tulosten mukaan lääkkeiden käyttäjät toivovat lääkkeisiin liittyvää tietoa paitsi lääkärin määrätessä uutta lääkettä myös arkisissa tilanteissa, jolloin lääkettä käytetään kotona. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi sellaiset, joissa lääkkeen epäillään aiheuttavan haittavaikutuksia, joissa uuden lääkkeen käyttö aloitetaan kotona tai joissa lääke ei jostakin syystä tunnu sopivan. Sen vuoksi ei olekaan ihme, että pakkauksen mukana tuleva pakkausseloste oli tämän tutkimuksen mukaan vastaajien eniten käyttämä tiedonlähde. Pakkausseloste ja terveydenhuollon ammattilaiset ovat myös aikaisempien väestötutkimusten mukaan käytetyimpiä lääketiedon lähteitä (3, 4, 5). Sen sijaan puhelinpalveluja oli käyttänyt noin 10 % tähän kyselyyn vastaajista, mikä on vähän ottaen huomioon lääketiedon tarpeet lääkettä käyttäessä.

Huolestuttavaa oli, että lähes puolet kyselyyn vastanneista totesi pakkausselosteen herättävän kysymyksiä lääkkeiden käytöstä. Silti lähes 60 % vastaajista oli erittäin tyytyväisiä tai tyytyväisiä pakkausselosteeseen tiedonlähteenä. Joka tapauksessa lääkeinformaatiostrategian toimenpide-ehdotus pakkausselosteiden luettavuuden ja sisällön kehittämiseksi EU:ssa voidaan todeta erittäin tärkeäksi (7).

Tutkimuksen tulosten perusteella suuri osa lääkkeiden käyttäjistä käyttää useampia eri tiedonlähteitä etsiessään tietoa lääkkeestään. Neljäsosa vastaajista koki, että eri tietolähteistä löytynyt lääkkeisiin liittyvä tieto oli erilaista, ja 3 % koki, että tieto oli täysin ristiriitaista. Ras-kaudenaikaisia lääketiedon lähteitä tutkineissa tutkimuksissa on saatu samansuuntaisia tuloksia (6, 11). Pahin mahdollinen seuraus ristiriitaisesta tiedosta on lääkkeen käytön lopettaminen ilman yhteydenottoa terveydenhuollon ammattilaiseen. Tämän tutkimuksen tulokset ovat tässäkin suhteessa yhdenmukaisia aikaisempien tutkimuksien kanssa, ja noin 15 % ristiriitaisista tietoa löytäneistä jättää lääkkeen käyttämättä ristiriitaisen tiedon seurauksena (6, 11). Myös epävarmuus lääkkeen käytössä voi johtaa samaan seuraukseen: tämän tutkimuksen mukaan 6 % vastaajista jättää lääkkeen käyttämättä, jos on epävarma sen käyttöön liittyvistä asioista.

Nämä tulokset korostavat muun muassa lääkeinformaatiostrategiassa esiin nostettua yhdenmukaisen lääkeinformaation tavoitteen tärkeyttä ja ylipäätään riittävän tiedon ja tuen antamista lääkkeen käyttäjälle (7). Erityisen tärkeää on, että terveydenhuollon ammattilaisten viestit lääkkeistä ovat yhdenmukaisia. Tämä voidaan varmistaa esimerkiksi lisäämällä apteekkien ja terveydenhuollon toimintayksiköiden yhteistyötä ja sopimalla paikallisista lääke-neuvontakäytännöistä.

5.2 Menetelmän arviointia

Suurin osa vastaajista käytti reseptilääkkeitä säännöllisesti ja itsehoitolääkkeitäkin vähintään satunnaisesti, joten vastaukset pohjautuvat hyvin vastaajien omiin kokemuksiin. Vastaajilla oli myös hyvin monentyyppisiä sairauksia, ja sen myötä kyselyn avulla saatiin koottua tietoa ja kokemuksia erilaisista lääkehoidoista ja niihin liittyvistä tiedon tarpeista. Puolet vastaajista kuului johonkin potilasjärjestöön. Vaikka potilasjärjestöön kuuluvien henkilöiden ei ole todettu merkittävästi eroavan muista potilaista (12), on mahdollista, että tähän kyselyyn vastanneet olivat aktiivisempia lääketiedon etsijöitä kuin potilaat keskimäärin. Huomattavan suuri osa vastaajista oli naisia.

Internet-kysely tavoittaa suomalaiset suhteellisen hyvin, sillä vuonna 2012 Suomen kotitalouksista jo 88 % omisti tietokoneen ja laajakaistayhteys oli 78 %:lla (13). Koska kysely toteutettiin ainoastaan internetissä, tulokset edustavat vain suomalaisten internetin käyttäjien – lähinnä naisten – kokemuksia ja näkemyksiä lääketiedosta. Tällaisissa verkkosivujen avoimissa, itsevalikoituissa verkkokyselyissä ei kuitenkaan ole mahdollista arvioida vastaajien edustavuutta suhteessa väestöön (14), eikä perinteistä vastausprosenttia voida laskea.

Kun verrataan kyselyyn vastanneiden ikäjakaumaa väestön ikäjakaumaan, voidaan todeta, että alle 30-vuotiaat olivat kyselyyn vastanneissa selkeästi aliedustettuina (15). Sen sijaan 30–64-vuotiaat olivat kyselyyn vastanneissa yliedustettuina ja yli 65-vuotiaat hieman yliedustettuina. Ikäjakauman perusteella kyselyyn ovat vastanneet ne ikäryhmät, joilla on tyypillisesti pitkäaikaissairauksia ja jotka sen vuoksi käyttävät lääkkeitä ja myös tarvitsevat lääketietoa.

Kyselyyn vastanneissa kansakoulun, keskikoulun tai peruskoulun käyneet olivat selvästi aliedustettuina väestöön verrattuna ja toisaalta opistotutkinnon, ammattikoulun tai lukion suorittaneet vastaavasti yliedustettuina (16). Sen sijaan ammattikorkeakoulututkinnon tai akateemisen tutkinnon suorittaneita oli vastanneissa yhtä paljon kuin väestössä.

Suuresta vastausmäärästä huolimatta tämän raportin tulokset ovat kuvailevia ja suuntaa antavia eikä tuloksia voida suoraan yleistää koskemaan Suomen väestöä. Tulokset antavat kuitenkin hyvin pohjaa lääkeinformaatioverkoston käytännön kehittämistyölle, minkä vuoksi tutkimus alun perin toteutettiin.

5.3 Päätelmät

Lääkkeiden käyttäjille suunnattua lääketietoa on suhteellisen hyvin saatavilla. Käytetyimmät lääketiedon lähteet ovat pakkausseloste, farmasian ammattilaiset, lääkärit ja internet.

Eniten toivotaan lisätietoa lääkkeiden turvallisuudesta, esimerkiksi yhteisvaikutuksista ja haitoista. Tietoa tarvitaan erityisesti silloin, kun lääkäri määrää uuden lääkkeen, mutta myös lääkkeen käytön aikana.

Suuri osa lääkkeiden käyttäjistä etsii lääkkeisiin liittyvää tietoa useammasta eri lähteestä. Eri lähteistä löytyvä tieto koetaan pääsääntöisesti yhdenmukaiseksi. Kuitenkin 3 % kyselyyn vastanneista päätti jättää lääkkeen käyttämättä ristiriitaisen tiedon seurauksena.

Lisätutkimuksia tarvitaan lääkeinformaatiotarpeiden selvittämiseksi erilaisissa potilas- ja erityisryhmissä. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella ei pystytty selvittämään esimerkiksi maahanmuuttajien, näkövammaisten, kuurojen tai huonokuuloisten lääkeinformaatiotarpeita.

LÄHTEET

1. Sosiaali- ja terveysministeriö. Lääkepolitiikka 2020. Kohti tehokasta, turvallista, tarkoituksenmukaista ja taloudellista lääkkeiden käyttöä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö 2011.
2. Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 17.8.1992/785, 5 §.
3. Närhi U. Sources of medicine information and their reliability evaluated by medicine users. *Pharm World Sci* 2007;29:688–94.
4. Närhi U, Helakorpi S. Sources of medicine information in Finland. *Health Policy* 2007;84:51–7.
5. Holappa M, Ahonen R, Vainio K, Hämeen-Anttila K. Information sources used by parents to learn about medications they are giving their children. *Res Soc Adm Pharm* 2012;8(6):579–84.
6. Hämeen-Anttila K, Nordeng H, Kokki E, ym. Multiple information sources and consequences of conflicting information about medicine use during pregnancy – A multinational Internet-based survey. *J Med Internet Res* 2014;16(2):e60.
7. Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea. Tiedolla järkevään lääkkeiden käyttöön. Lääkeinformaatiotoiminnan nykytila ja strategia vuoteen 2020. Fimea kehittää, arvioi ja informoi -julkaisusarja 1/2012. Kuopio: Fimea 2012.
8. Innokylä. Kansallinen lääkeinformaatioverkosto [siteerattu 19.5.2014]. www.innokyla.fi/web/hanke167840
9. Pohjanoksa-Mäntylä M, Eerikäinen S, Enäkoski M, Klaukka T, Pietilä K. Mitä psyykenlääkkeistä kysytään internetissä ja apteekin asiakaspalvelunumerossa? *Dosis* 2002;18:222–32.
10. Laitinen K, Kekäläinen V, Raunio H. "Miksi minulle on tätä määrätty, enhän minä hullu ole": tutkimus Kuopion Lääkeinformaatiokeskukseen tulleista psykoosilääkkeisiin liittyvistä kysymyksistä. *Dosis* 2010;26:214–23.
11. Nordeng H, Ystrom E, Einarson A. Perception of risk regarding the use of medications and other exposures during pregnancy. *Eur J Clin Pharmacol* 2010;66:207–14.
12. Crawford M, Rutter D. Are the views of members of mental health user groups representative of those of 'ordinary' patients? A cross-sectional survey of service users and providers. *J Ment Health* 2004;13:561–8.
13. Tilastokeskus. Tiede, teknologia ja tietoyhteiskunta [siteerattu 19.5.2014]. www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_tiede.html
14. Miettinen J, Vehkalahti K. Verkkokyselytutkimusten otosten valinta. Kirjassa: Laaksonen S-M, Matikainen J, Tikka M, toim. Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Tampere: Vastapaino 2013, s. 84–104.
15. Tilastokeskus. Väestö [siteerattu 19.5.2014]. www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html
16. Tilastokeskus. Väestön koulutus rakenne [siteerattu 19.5.2014]. www.tilastokeskus.fi/til/vkour/index.html

LIITTEET

LIITE 1. Lääkeinformaatiota lääkkeiden käyttäjille -työryhmän jäsenet (suluissa varajäsenet).

Potilaiden edustus

Liisa Pylkkänen, Syöpäjärjestöt
(Jaana Hirvonen, Reumaliitto)
Tarja Pajunen, Hengitysliitto
(Riitta Vuorisalo, Diabetesliitto)
Taina Mäensivu, Helsingin Seniorisäätiö /
Vanhustyön keskusliitto
(Paavo Koistinen, Potilasliitto)

Maahanmuuttajien edustus

Katarina Iskala,
Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö

Kuurojen liitto

Kaisa Alanne

Näkövammaisten keskusliitto

Markku Möttönen (Kirsi Ilmarinen)

Kuluttajaliitto

Martti Mikkonen (Tuula Sario)

Suomalainen Lääkäriseura Duodecim

Pirkko Paakkari, (Marja Forsell)

Suomen Apteekkariliitto

Tuula Teinilä (Johanna Salimäki)

Yliopiston apteekin tietopalvelut

Paula Kokko (Katariina Lehtinen)

Lääketietokeskus

Essi Kariaho (Hanne Juuti)

Lääketeollisuus ry

Jaakko Laurila (Laura Labart)

Terveystieteiden ammattihenkilöiden edustaja

Mervi Flinkman, Tehy (Eva Siitonen, Tehy)

Fimea

Katri Hämeen-Anttila
(Anne Kumpusalo-Vauhkonen)

LIITE 2. Lista tiedossa olevista potilasjärjestöistä, apteekkeista ja muista tahoista, jotka levittivät potilasjärjestökyselyä.

Potilasjärjestöt

Aivoliitto ry
Allergia ja astmaliiitto
Hengitysliiitto ry
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry
Kuuroiden Liitto ry
Lihastautiliitto ry
Mielenterveyden keskusliitto ry
Raahen Seudun Reumayhdistys ry.
Savonlinnan Seudun Diabetes ry
Suomen Diabetesliitto ry
Suomen Kilpirauhasliitto ry
Suomen MS-liitto ry
Suomen Parkinson-liitto ry
Suomen Potilasliitto ry
Suomen Reumaliitto ry
Suomen Refluksi
Suomen Syöpäyhdistys ry
Syöpäjärjestöt

Muut

Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM
Kuluttajaliitto
Lääkeinfo.fi
Suomen Farmasialiitto
Terikko
Terveystieteiden lehti

Apteekit

Apteekki Merkos
Apteekki Minerva
Apteekki Stella
Apteekki Trio
Arabianrannan apteekki
Aulangon apteekki
Auranlaakson apteekki
Eliel-apteekki
Espoonlahden apteekki
Flemingin apteekki
Halikon apteekki
Hansa-Apteekki
Hervannan apteekki
Hollolan apteekki
Hoviapteekki
Hyvinkään 1. apteekki
Hämeenlinnan Keskusapteekki
Iin apteekki
Ilomantsin apteekki
Ilvesapteekki
Jukolan apteekki
Jurvan apteekki
Kajaanin 1. apteekki
Kangasniemen apteekki
Karjaan apteekki
Karvian apteekki
Kastellin apteekki

Kauhajoen 1. apteekki
Kaukajärven apteekki
Kaustisten apteekki
Kempeleen apteekki
Kontulan apteekki
Kouvolan uusi apteekki
Kurun apteekki
Lahden uusi apteekki
Lapuan Keskus-Apteekki
Lauttasaaren keskusapteekki
Lempäälän keskusapteekki
Leppävirran apteekki
Limingan apteekki
Linnan apteekki
Loistavan olon apteekki
Majakka-apteekki
Malmin apteekki
Matinkylän apteekki
Megahertsin apteekki
Multian apteekki
Munkki-apteekki
Mäntsälän apteekki
Nakkilan apteekki
Nummelan Apteekki
Nuotti apteekki
Nykarleby Apotek
Oulaisten apteekki
Oulun III Hansa Apteekki
Oulun Kaakkurin apteekki
Oulun Vanha Apteekki
Paraisten apteekki
Pasilan apteekki
Pataniemen apteekki
Pihtiputaan Apteekki
Porin keskusapteekki
Punkalaitumen apteekki
Rantasalmen apteekki
Rauman apteekki
Rauman keskusapteekki
Raunistulan apteekki
Rautalammin apteekki
Salon Vanha Apteekki
Savitaipaleen apteekki
Seinäjoen Ykkösapteekki
Sievin apteekki
Simonkylän apteekki
Someron apteekki
Sysmän apteekki
Tampereen Ensimmäinen apteekki
Taulumäen apteekki
Teuvan apteekki
Tiiriön apteekki
Töysän apteekki
Urjalan ja Kylmäkosken apteekki
Varissuon Apteekki
Vehmaan apteekki
Yli-Maarian apteekki
Yli-Tornion apteekki
Yläneen apteekki

Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus | Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedelsområdet | Finnish Medicines Agency

PL 55, 00034 FIMEA | Käyntiosoitteet: Helsinki, Mannerheimintie 103b | Mannerheimintie 166, Helsinki (Valvontalaboratorio) | Mikrokatu 1, Kuopio